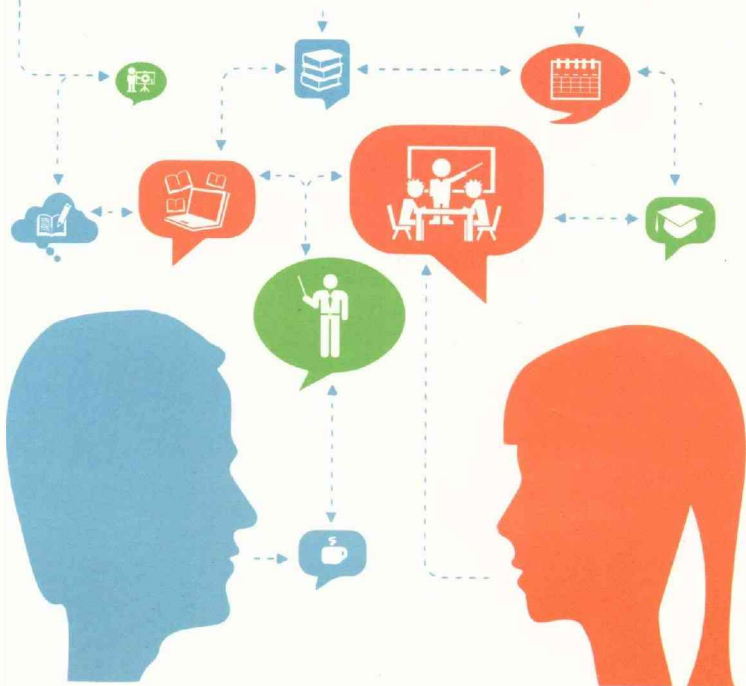

Nguyễn Văn Lũy - Lê Quang Sơn

Giáo Trình GIAO TIẾP SƯ PHẠM

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

371/07
108.7

NGUYỄN VĂN LỮ – LÊ QUANG SƠN

Giáo trình
GIAO TIẾP SỰ PHẠM

TRƯỜNG C.Đ. S. P. T.Đ
THƯ VIỆN
PHÒNG MƯỢN

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC SỰ PHẠM

UNIVERSITY OF EDUCATION PUBLISHING HOUSE

GIÁO TRÌNH GIAO TIẾP SƯ PHẠM
NGUYỄN VĂN LUY - LÊ QUANG SƠN

Mã sách quốc tế: ISBN 978-604-54-0154-5

Bản quyền xuất bản thuộc về Nhà xuất bản Đại học Sư phạm.
Mọi hình thức sao chép hay phát hành mà không có sự cho phép trước bằng văn bản
của Nhà xuất bản Đại học Sư phạm đều là vi phạm pháp luật.

*Chúng tôi luôn mong muốn nhận được những ý kiến đóng góp của quý vị độc giả để sách ngày càng hoàn thiện hơn.
Mọi góp ý về sách, liên hệ về bản thảo và dịch vụ bản quyền xin vui lòng gửi về địa chỉ email: kehoach@nxbdhsp.edu.vn*

Mã số: 01.01.05/89 – GT 2014

MỤC LỤC

Trang

LỜI NÓI ĐẦU	5
Phần 1: NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG VỀ GIAO TIẾP SU PHẠM	7
1. Khái niệm giao tiếp và giao tiếp su phạm	8
1.1. Các cách tiếp cận hiện tượng giao tiếp	8
1.2. Khái niệm giao tiếp	23
1.3. Giao tiếp với tư cách một hoạt động	28
1.4. Những quy luật tâm lí giao tiếp	31
1.5. Khái niệm về giao tiếp su phạm	44
1.6. Các giai đoạn của quá trình giao tiếp su phạm	48
2. Những phương diện của giao tiếp su phạm.....	51
2.1. Mục đích của giao tiếp su phạm	51
2.2. Nội dung của giao tiếp su phạm	52
2.3. Chức năng của giao tiếp su phạm	55
2.4. Hai mặt của giao tiếp su phạm	58
2.5. Phong cách giao tiếp su phạm	58
2.6. Các phương tiện giao tiếp su phạm	63
2.7. Đặc trưng của giao tiếp su phạm	74
2.8. Các nguyên tắc giao tiếp su phạm	75
2.9. Kỹ năng giao tiếp su phạm.....	79
3. Những yếu tố chi phối giao tiếp su phạm	88
3.1. Mục tiêu giáo dục	88
3.2. Đối tượng giao tiếp su phạm.....	89
3.3. Các kiểu khí chất và đặc trưng giao tiếp	92
3.4. Bối cảnh giao lưu quốc tế hiện nay	93
Phần 2: PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC GIAO TIẾP SU PHẠM	95
1. Phát triển năng lực nhận thức trong giao tiếp su phạm	95
1.1. Nhận biết trạng thái cảm xúc	95
1.2. Nhận biết ý định, thái độ.....	96
2. Phát triển năng lực làm chủ bản thân trong giao tiếp su phạm	98
2.1. Kỹ năng tự nhận thức	98
2.2. Kỹ năng xác định giá trị	99
2.3. Kỹ năng kiểm soát cảm xúc.....	99

2.4. Kỹ năng ứng phó với căng thẳng	101
2.5. Kỹ năng thể hiện sự tự tin	102
2.6. Kỹ năng thể hiện sự kiên định	103
3. Phát triển năng lực điều khiển quá trình giao tiếp sư phạm	104
3.1. Sử dụng phương tiện giao tiếp	104
3.2. Giải quyết xung đột	105
3.3. Tìm kiếm sự hỗ trợ	106
3.4. Từ chối	107
4. Phát triển các kỹ năng giao tiếp sư phạm	108
4.1. Các giai đoạn hình thành kỹ năng	108
4.2. Hình thành các kỹ năng giao tiếp sư phạm cần thiết	109
5. Ứng dụng giải quyết các tình huống sư phạm.....	124
5.1. Khái niệm về tình huống sư phạm	124
5.2. Nguyên tắc giải quyết tình huống sư phạm.....	134
5.3. Các thành tố tâm lý cơ bản tham gia quá trình giải quyết tình huống sư phạm	137
5.4. Kỹ năng giải quyết tình huống sư phạm	140
5.5. Bài tập thực hành giải quyết một số tình huống sư phạm	143
6. Test ứng xử sư phạm	146
7. Những tình huống sư phạm thường gặp.....	148
THAY LỜI KẾT LUẬN	154
PHỤ LỤC	155
Phụ lục 1. TRẮC NGHIỆM KỸ NĂNG GIAO TIẾP CỦA V.P.DAKHAROV ...	155
Phụ lục 2. MỘT SỐ NGUYÊN TẮC TRONG GIAO TIẾP	167
Phụ lục 3. NHIỀU THÓI QUEN XẤU TRONG GIAO TIẾP	168
Phụ lục 4. ĐỂ GIAO TIẾP HIỆU QUẢ TRONG CƠ QUAN	170
Phụ lục 5. LẮNG NGHE	175
Phụ lục 6. KỸ NĂNG GIAO TIẾP PHI NGÔN TỪ	182
TÀI LIỆU THAM KHẢO	197

LỜI NÓI ĐẦU

Giao tiếp sư phạm là hoạt động đặc trưng của người giáo viên. Kết quả dạy học và giáo dục phụ thuộc phần lớn vào năng lực sư phạm, đặc biệt là năng lực giao tiếp sư phạm của giáo viên. Do vậy, từ trước tới nay các trường đại học sư phạm cũng như các khoa sư phạm của các trường đại học đều quan tâm phát triển năng lực giao tiếp sư phạm cho sinh viên. Cũng đã có nhiều tài liệu viết về giao tiếp sư phạm, mỗi tài liệu tiếp cận vấn đề dưới một góc độ khác nhau. Giáo trình *Giao tiếp sư phạm* được biên soạn theo hướng tiếp cận phát triển năng lực giao tiếp sư phạm cho sinh viên – hướng tiếp cận phù hợp với xu hướng đổi mới nội dung và phương pháp giáo dục đại học hiện nay.

Xuất phát từ mục tiêu hình thành và phát triển năng lực giao tiếp sư phạm cho sinh viên, giáo trình được chia làm hai phần:

Phần 1. *Những vấn đề chung về giao tiếp sư phạm*, trình bày một cách khái quát những vấn đề lý luận cơ bản về giao tiếp sư phạm, như: Khái niệm về giao tiếp, giao tiếp sư phạm; những phương diện của giao tiếp sư phạm; những yếu tố chi phối giao tiếp sư phạm.

Phần 2. *Phát triển năng lực giao tiếp sư phạm*, trình bày một cách hệ thống lý thuyết và thực hành nhằm hình thành cho sinh viên những kỹ năng và năng lực giao tiếp sư phạm cơ bản, như năng lực nhận thức trong giao tiếp sư phạm; năng lực làm chủ bản thân trong giao tiếp sư phạm; năng lực điều khiển quá trình giao tiếp sư phạm; kỹ năng giao tiếp sư phạm, như: kỹ năng thuyết trình, kỹ năng đặt câu hỏi, kỹ năng lắng nghe, kỹ năng phản hồi, kỹ năng xử lý các tình huống sư phạm...

Ngoài ra, phần phụ lục chúng tôi còn cung cấp một bộ trắc nghiệm đo lường kỹ năng giao tiếp và một số nguyên tắc, những yêu cầu thiết yếu để hoạt động giao tiếp sư phạm đạt hiệu quả cao.

Trong quá trình biên soạn, các tác giả đã cố gắng chất lọc, kế thừa những tài liệu truyền thống và cập nhật những thông tin mới nhất về lĩnh vực giao tiếp, song khó tránh khỏi những khiếm khuyết nhất định. Chúng tôi mong nhận được những ý kiến đóng góp của các bạn đồng nghiệp, các bạn sinh viên và đông đảo bạn đọc để cuốn sách được hoàn thiện hơn khi có dịp tái bản.

CÁC TÁC GIẢ

PHẦN 1

NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG VỀ GIAO TIẾP SƯ PHẠM

Giao tiếp là điều kiện tồn tại của con người. Cùng với hoạt động, giao tiếp là yếu tố quyết định sự hình thành và phát triển của mỗi cá nhân. Nhờ tham gia vào hoạt động giao tiếp mà các đặc trưng xã hội của con người được hình thành, cá nhân lĩnh hội được những kinh nghiệm xã hội lịch sử, chuyển hoá thành những kinh nghiệm riêng của cá nhân, thành phẩm chất và năng lực của chính mình để tham gia vào đời sống xã hội.

Giao tiếp là mặt đặc trưng nhất trong hành vi của con người, nó không những là điều kiện quan trọng bậc nhất của sự hình thành và phát triển tâm lí, ý thức, nhân cách mà còn đảm bảo cho con người đạt được năng suất, chất lượng và hiệu quả trong mọi lĩnh vực hoạt động.

Để lĩnh hội những tri thức đời thường, không thể thiếu được sự giao tiếp giữa con người với con người và để lĩnh hội những tri thức khoa học thì càng cần có giao tiếp giữa nhân cách này với nhân cách khác, đặc biệt là giao tiếp trong quá trình giáo dục. Đối với hoạt động giáo dục, giao tiếp là điều kiện, phương tiện, nội dung của quá trình giáo dục học sinh. Thực tế đã chứng minh rằng: giao tiếp trong môi trường giáo dục giữa thầy và trò, giữa nhà giáo dục và người được giáo dục, giúp cho cá nhân có thể lĩnh hội được những tri thức cần thiết bằng con đường nhanh nhất, trong khoảng thời gian ngắn nhất và đỡ tốn kém nhất, tạo điều kiện tối ưu nhất cho sự hình thành và sự phát triển nhân cách.

Đối với nghề sư phạm, giao tiếp không những có vai trò quan trọng trong sự hình thành và phát triển nhân cách người giáo viên mà còn là một bộ phận cấu thành hoạt động sư phạm, là thành phần chủ đạo trong cấu trúc năng lực sư phạm của người giáo viên. Giao tiếp là phương thức, công cụ cơ bản nhất để tổ chức hoạt động dạy học và giáo dục. Nếu không có giao tiếp thì không thể hướng hoạt động sư phạm của thầy và trò vào việc đạt được các mục đích giáo dục. Do đó,

vấn đề đặt ra đối với nhiệm vụ đào tạo nghề sư phạm là mỗi sinh viên phải được chuẩn bị và chủ động tự chuẩn bị cho mình về năng lực giao tiếp sư phạm.

1. KHÁI NIỆM GIAO TIẾP VÀ GIAO TIẾP SƯ PHẠM

1.1. Các cách tiếp cận hiện tượng giao tiếp

1.1.1. Hiện tượng giao tiếp

a. Một số nghiên cứu về giao tiếp ở các nước phương Tây

Vấn đề giao tiếp từ lâu đã được các nhà triết học quan tâm nghiên cứu:

Thời cổ đại, hai nhà triết học lỗi lạc Hy Lạp là Xôcorat (470 – 399 TCN) và Platon (428 – 437 TCN) đã nói đến đối thoại như là sự giao tiếp có trí tuệ, phản ánh mối quan hệ con người – con người, là nơi bộc lộ đời sống tâm hồn của mỗi con người.

Leona Devinci (1452 – 1512) đã mô tả sự giao tiếp giữa mẹ con thông qua những bức tranh nổi tiếng.

Thế kỉ XVIII, M.P. Kemxtelokis – nhà triết học Hà Lan trong bài tiểu luận *“Một bức thư về con người và các quan hệ của nó với người khác”*, có viết: Trái tim và lương tâm con người chỉ bộc lộ khi người ấy cùng sống và giao tiếp với những người khác.

Đến thế kỉ XIX, nhà triết học Đức Ludwig Andrenas Feuerbach (1804 – 1872) viết: *“Bản chất con người chỉ biểu hiện trong giao tiếp, trong sự thống nhất giữa con người với con người, trong sự thống nhất dựa trên tính hiện thực của sự khác biệt giữa tôi và bạn”*.

Giữa thế kỉ XIX, C. Mác và Ph. Ăngghen là hai nhà triết học duy vật biện chứng – lịch sử đã nêu ra những phát hiện quan trọng liên quan đến giao tiếp khi nghiên cứu lịch sử phát triển xã hội loài người và đưa ra kết luận: Một trong hai điều kiện quyết định để biến vượn người thành người chính là giao tiếp bằng ngôn ngữ (điều kiện kia là lao động). C. Mác (1818 – 1883) khẳng định: Giao tiếp là một nhu cầu xã hội của con người và nó trở thành phương tiện quan trọng trong cuộc sống của mỗi con người. *“...Giao tiếp với những người khác đã trở thành khí quan biểu hiện sinh hoạt của tôi và một trong những phương*